

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Косюченко І., магістр, Шкода М.С., к.е.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Анотація. У статті викладено результати досліджень у сфері інвестиційних ризиків інноваційної діяльності, запропоновані шляхи зниження ризиків на підприємстві. Автором аналізується роль інвестиційних ризиків, проблеми виникнення ризиків на підприємстві, виявлено основні методи та шляхи мінімізації чи повного усунення ризиків при здійсненні інноваційних проєктів.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний ризик, інноваційний проєкт, мінімізація ризиків, впровадження інновацій.

ПУТИ СНИЖЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РИСКОВ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИЙ

Косюченко И., магистр, Шкода М.С., к.э.н., доцент

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Аннотация. В статье изложены результаты исследований в сфере инвестиционных рисков инновационной деятельности, предложены пути снижения рисков на предприятии. Автором анализируется роль инвестиционных рисков, проблемы возникновения рисков на предприятии, выявлены основные методы и пути минимизации или полного устранения рисков при осуществлении инновационных проєктов.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный риск, инновационный проєкт, минимизация рисков, внедрение инноваций.

WAYS OF REDUCING INVESTMENT RISKS IN INCORPORATION OF INNOVATIONS

Kosyuchenko I., Shkoda M.

Kyiv National University of Technologies and Design

Abstract. The article presents the results of research in the field of investment risks of innovation activity, proposed ways to reduce risks in the enterprise. The author analyzes the role of investment risks, the problem of emerging risks in the enterprise, identified the main methods and ways to minimize or completely eliminate risks in the implementation of innovative projects.

Keywords: investments, investment risk, innovation project, minimization of risks, introduction of innovations.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки інноваційна діяльність, яка без інвестицій неможлива, перетворюється в один з ключових факторів забезпечення високої конкурентоздатності. Інноваційний розвиток здійснюється на декількох рівнях: рівні держави, рівні регіону чи галузі, рівні конкретного суб'єкта господарської діяльності. Істотний вплив на інноваційні проєкти підприємства можуть чинити ризики, до яких належать:

- організаційні ризики (неефективна стратегія інноваційної діяльності підприємства, погане організування підрозділів, які займаються інноваційними розробками тощо);
- маркетингові ризики (неефективний підбір відповідних маркетингових стратегій пропагування та впровадження інновацій);
- продуктові ризики (неефективний підбір відповідних технологій, постачальників ресурсів, підрядників тощо);
- фінансові ризики (брак необхідних для реалізації інноваційних проєктів коштів, погіршення фінансового стану підприємства тощо);
- ризики управління персоналом (неспроможність штатних працівників підприємства самостійно реалізувати інноваційний проєкт тощо).

Повністю уникнути ризиків інноваційної діяльності неможливо, проте їх можна мінімізувати. У теорії та практиці найбільш поширеними методами реагування ризиків є:

- уникнення інноваційних ризиків, найчастіше через усунення причини таких ризиків (наприклад, придбання прав власності на готові інноваційні розробки, залучення до реалізації інноваційного проекту кваліфікованого підрядника тощо);
- прийняття інноваційних ризиків, яке може бути як пасивним так і активним;
- оптимізація (зниження) ступеня інноваційних ризиків (наприклад, через створення відповідних резервів, страхування ризиків тощо).

Історично так склалось, що ризик притаманний будь-якій сфері людської діяльності. Це пов'язано з багатьма умовами та чинниками, які впливають на позитивний результат рішень, що приймаються. Однак потрібно розуміти, що ризик – це не тільки втрати, але й додатковий прибуток, тобто із ризиком зазнати втрат існує альтернатива одержання додаткових доходів (прибутків). Тому, необхідно провести комплексне дослідження процесу та складових компонент методів та напрямів зниження інвестиційних ризиків інноваційної діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та невирішена частина проблеми. Актуальність поданої проблематики підтверджується численними дослідженнями, що мали місце не тільки в нашій країні, а й у всьому світу. Питання ризиків при реалізації інноваційних проектів представлено в наукових працях таких учених, як: Л. Оголева [7], В. Щербак [6], Е. Рузавіна, Н. Шаховцова [11], і зарубіжні дослідники Й. Шумпетер [13], І. Ансофф [2]. Так, Л. Оголева [7] наводить аналіз ефективності інновацій та фінансово-економічну оцінку інноваційних проектів, що будуються на альтернативній основі, тобто з урахуванням профілю проекту та оцінки ризиків. В. Щербак аналізуючи іноземний досвід урахування ризиків венчурного бізнесу в Україні, запропонувала методіку здійснення процесу відбору компаній-заявників венчурних проектів та визначила вплив діяльності європейських венчурних підприємств на українську економіку [6].

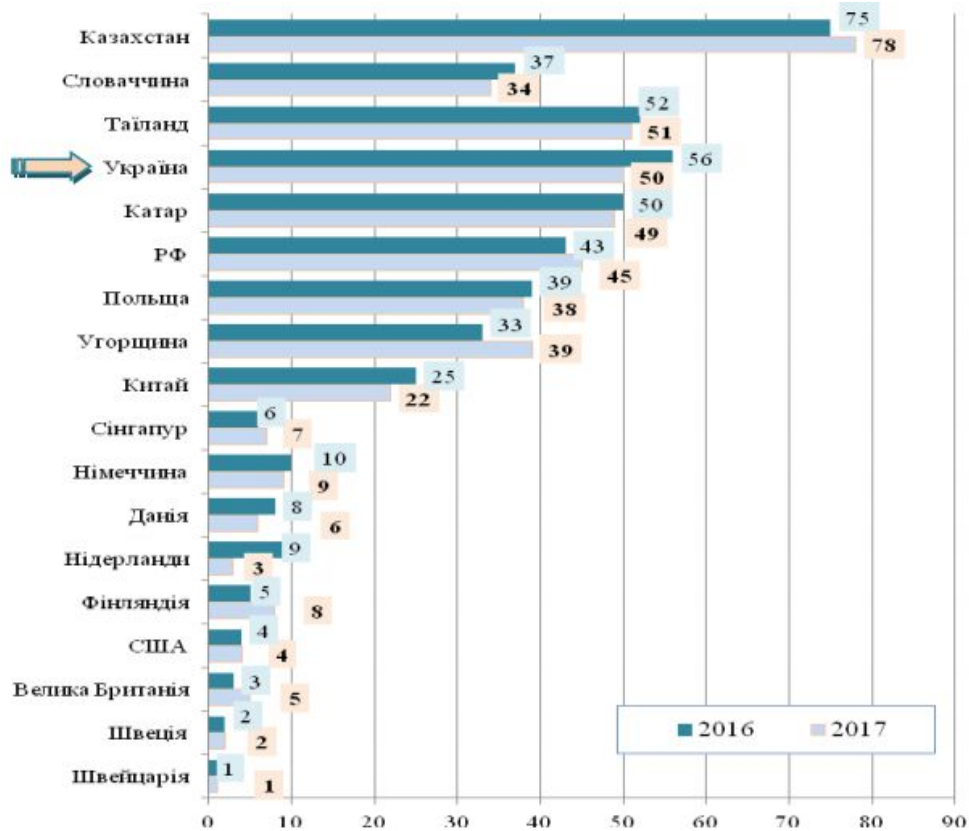
Суттєвий внесок у дослідження інноваційної діяльності на рівні підприємства та держави внесли такі вітчизняні науковці, як Л. Ганущак-Єфіменко [5], М. Шкода [12], О. Пальчук [8], які у своїх працях висвітлюють, створення сприятливого інноваційного клімату в економіці країни, що забезпечує стимулювання інновацій. Попри суттєвих результатів різноманітних досліджень із проблем інвестицій інноваційної діяльності, їх рівень залишається невисоким, а структура – недосконалою, що й потребує подальшого наукового розгляду.

Мета дослідження: обґрунтувати шляхи зниження інвестиційних ризиків впровадження інновацій.

Результати дослідження. Одним із перспективних шляхів економічного зростання підприємств є їх інноваційний розвиток. Практика показує, що інноваційні перебудови на сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання можуть не лише забезпечити високі показники економічного розвитку, але й підвищити конкурентоспроможність сучасних підприємств, їх експортний потенціал, а також допоможуть вирішити економічні, екологічні, соціальні проблеми. Реалізація інноваційної діяльності є одним з основних чинників конкурентоспроможності продукції, забезпечує ефективність використання виробничих ресурсів, підвищує ступінь адаптованості підприємств до зовнішнього середовища, розширює його можливості щодо виходу на нові ринки продукції, створює умови довгострокової стабільності [10]. Інновація – це продукт інтелектуальної діяльності людини, викликане потребою підвищення рівня життя, що спричинило собою впровадження конструктивно нових рішень в наявну галузь знань, так само значно покращений чинний продукт у сфері застосування інновації, який дозволяє забезпечити приріст якісної, ефективної, потрібної продукції ринком. Інновації притаманні всім сферам людської діяльності [10].

На міжнародному рівні широко використовується інтегральна оцінка стану розвитку інноваційної системи. Україна представлена у кількох міжнародних рейтингах, які оцінюють

інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність. Одним з найбільш авторитетним є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index) [1]. Цей індекс у 2017 році охоплює 127 економік світу й використовує 82 показники по цілому ряду тем.

Джерело: [1, 14].

Рис. 1. Динаміка Глобального індексу інновацій по країнах за 2016–2017 рр.

Згідно з «Глобальним індексом інновацій 2017» Україна посіла найвищу позицію за останні 7 років – 50 місце. У порівнянні з 2016 р. Україна піднялася на 6 пунктів, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності, тобто співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів. Сьогодні інновація – це вже не лише наукова категорія, а й категорія підприємницької діяльності. Але процес інновацій потребує значного фінансування.

Інвестиції й інновації – дві нерозривно пов'язані сфери економічної діяльності, тому що без інвестицій інноваційна діяльність неможлива. Основна проблема інвестування в інноваційну діяльність – це ризик. Саме по собі інвестування вже є ризиковою справою, адже можна лише спрогнозувати результати від нього, а не передбачити їх. Інвестиції в інновації лише підвищують цей ризик у декілька разів. Особливо це помітно при інвестуванні довгострокових проектів. Тому така форма інвестиційної діяльності потребує чітких норм регулювання. У провідних країнах світу розроблена значна нормативно-правова база регулювання інвестиційної діяльності.

Підприємці погоджуються на ризик, очікуючи в разі успіху додаткових прибутків. Причому простежується залежність – чим на більший успіх розраховує підприємець у майбутньому, тим на більші витрати він повинен погодитися тепер, при виборі інновації. Але проблема вибору об'єкта для інвестування не обмежується лише граничною сумою фінансових коштів. Як правило, компанії прагнуть фінансувати ті проекти, які мають високий потенціал ефективності й забезпечать їм надприбутки. Такі інновації можуть

міститися не лише в науково-технічній, але і в організаційній, економічній, соціальній сферах.

Венчурний капітал в основному розглядається як форма інвестицій для створення нових або розширення реальних підприємств або реалізації окремих новаторських проектів. Найважливішою особливістю венчурного капіталу є його постійний зв'язок з інноваційною і науково-технічною діяльністю. Наступною особливістю венчурного капіталу є його ризикованість. Дійсно, підприємницькі проекти, у здійсненні яких використовується венчурний капітал, несе в собі велику ймовірність недоотримання очікуваного виграшу, можливість втрат. Ризики присутні в будь-яких видах бізнесу, де використовується звичайний фінансовий капітал. Тому для венчурного капіталу характерною є не просто наявність ризиків при його використанні, а наявність більш високого сукупного ризику в порівняно з іншими формами капіталу, переважання в сукупності ризиків інноваційного, інвестиційного ризиків, а також постійна зміна цих ризиків у ході реалізації науково-технічних та інноваційних проектів.

Однією особливістю ризиків проектів, що фінансуються венчурним капіталом, є те, що ці ризики повинні корелюватись з високими очікуваними комерційними результатами та високим рівнем рентабельності. Як показують дослідження, близько 15% ризикових підприємств є неуспішними, 25% втрачають більше, ніж заробляють, 30% можуть вважатися беззбитковими, і лише 30% венчурних фірм забезпечують прибуток, який компенсує втрати інших венчурів [4]. Резервом інноваційного розвитку є також фінансування через нетрадиційні (альтернативні) інструменти: венчурні фонди, бізнес-інкубатори, бізнес-ангели, краудфандинг. Обмеження, переваги та недоліки кожного з наведених нетрадиційних інструментів визначено у табл. 1.

Таблиця 1

Нетрадиційні інструменти фінансування інноваційних проектів

Назва	Обмеження	Переваги	Недоліки
Венчурні підприємства	Компанія повинна показувати потенційне зростання, унікальність ідеї, високу кваліфікацію менеджменту	Використання досвіду венчурного капіталу в області менеджменту і фінансів, «міцність» власного капіталу, засоби не витрачаються на оплату боргу, відсутність забезпечення	Значні труднощі отримання, великі витрати часу, «розбавлення» акцій, здійснення повного контролю за діяльністю
Бізнес-інкубатори	Здійснює фінансування проектів малих підприємств	Допомагають сфокусувати діяльність на головному, допомагають залучити досвідчених інвесторів й надати знання ринку, забезпечують зв'язки з інвесторами	Надмірна зосередженість над питаннями інфраструктури та наданню пільг стартапам, а не на консалтингових, адміністративних та інших управлінських послуг, відсутність відповідної законодавчої бази і надійної матеріальної основи, дефіцит досвідчених і кваліфікованих фахівців в управлінні проектами

Закінчення табл. 1

Назва	Обмеження	Переваги	Недоліки
Бізнес-ангели	Інвестує гроші в проекти, що найчастіше існують ще тільки у вигляді ідеї	Приватні інвестори готові ризикувати, вони можуть надати як кредит на розвиток бізнесу, так і кредит на відкриття бізнесу. Інша перевага – беруть участь у бізнесі, дають професійні консультації, надають підтримку	Участь бізнес-ангела в управлінні бізнесом позбавляє підприємця істотної частки самостійності. Інший недолік – обмежені фінансові можливості
Краудфандинг	Спільне фінансування загальних та більш значущих проектів	Має більшу гнучкість та може містити експерименти за напрямками діяльності та проектами. Швидкість виділення коштів (термін збору коштів чітко визначений), прозорість інформації щодо проекту, підзвітність і відповідальність перед спільнотою	Обмеження в розмірі залученої суми інвестицій. Цей інструмент фінансування не підходить для великих проектів, що вимагають істотних вкладень.

Бізнес-інкубатори розглядаються як частина інфраструктури підтримки малого підприємництва, але водночас вони є інструментом економічної, соціальної, структурної та інноваційної політики. Технологічні інкубатори – це один з інструментів політики для формування адаптивної, динамічної, конкурентоспроможної національної інноваційної системи.

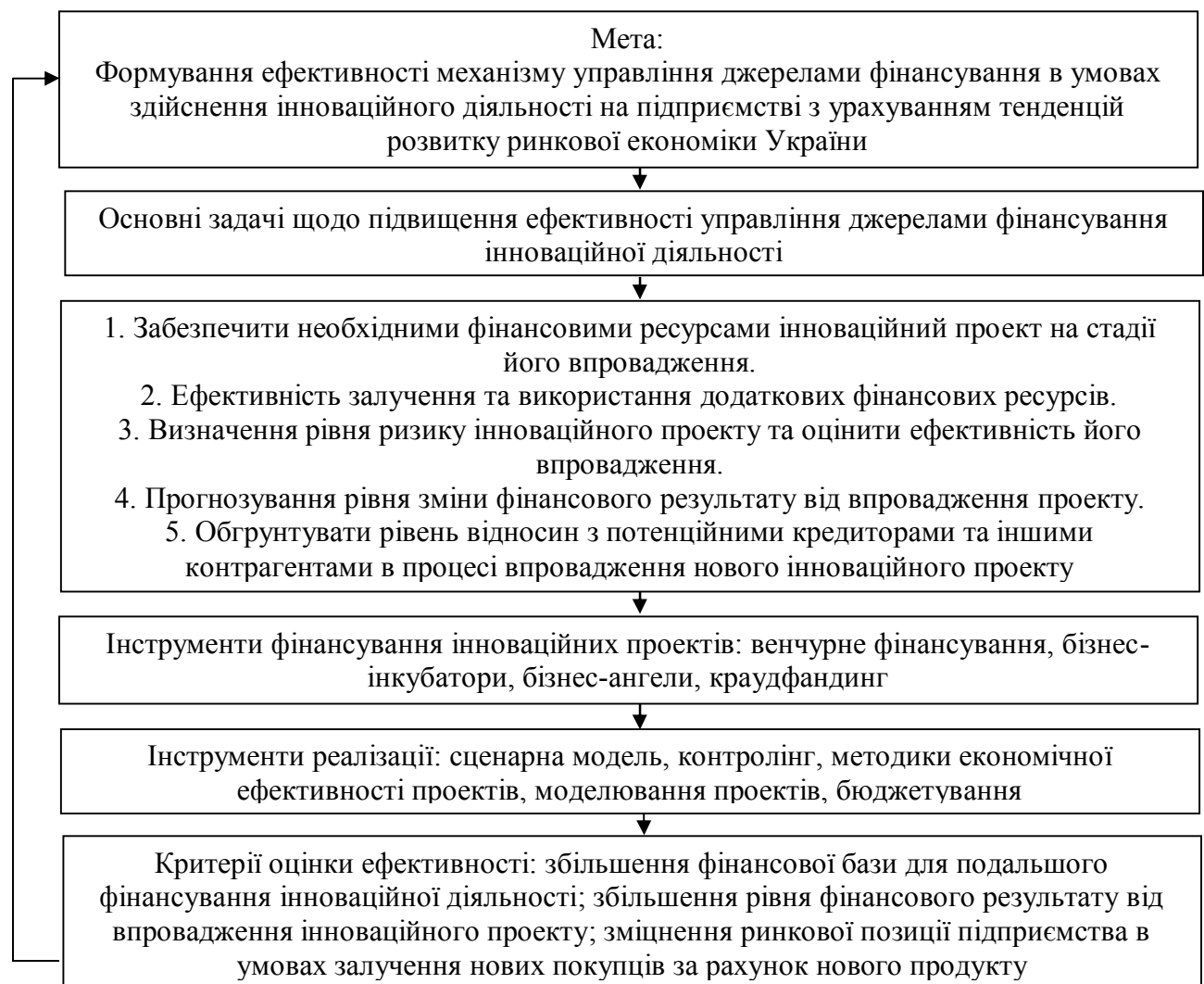
Головне завдання бізнес-інкубатора – сприяння успішному розвитку фірм, які надалі зможуть залишити бізнес-інкубатор і працювати без його підтримки. Підприємці, що працюють в бізнес-інкубаторі, створюють нові робочі місця, розвивають технології й тим самим зміцнюють місцеву та національну економіку. Зараз ця форма підтримки малого бізнесу особливо актуальна через специфічні умови розвитку бізнесу (інфляція, прогалини у законодавстві й т.д.). Роль бізнес-інкубатора в створенні нових малих підприємств полягає не тільки в безпосередній інкубації «start-ups», але і в тому, що шляхом профілювання бізнес-інкубатора та процедури конкурсного відбору підприємств для розміщення на його площах, органи місцевого самоврядування можуть надавати підтримку тим підприємствам, діяльність яких відповідає пріоритетам розвитку території.

Бізнес-ангел у провідних країнах світу – це заможний приватний інвестор інноваційного (по суті – ризикового) проекту, що вкладає в нього власні незначні (у порівнянні з інституційним венчурним інвестуванням) кошти шляхом придбання блокуючого (25–49%) – рідше контрольного – пакета акцій (долі) в обмін на отримання в майбутньому прибутку шляхом продажу його долі в капіталі. Бізнес-ангелами можуть бути інвестори, які надають венчурний капітал один раз, щоб допомогти друзям почати бізнес, але серед них є також і ті, хто постійно шукає можливості для вигідних інвестицій, і, часто здійснюючи їх, бізнес-ангели мають не тільки фінанси, але й володіють досвідом і діловими навичками. Бізнес-ангелами можуть стати як фізичні, так і юридичні особи, причому останні не обов'язково повинні спеціалізуватися на інвестиційній діяльності. Бізнес-ангелу фізичній особі, як вітчизняному, так і іноземному, достатньо володіти повною цивільною дієздатністю для здійснення інвестиції в інноваційний проект на території України. Статус підприємця

для ангелів бізнесу є обов'язковим, оскільки, по-перше, їх діяльність не має систематичного характеру, по-друге, процедура реєстрації фізичної особи як підприємця передбачає затрати для бізнес-ангела, як часові, так і фінансові, по-третє, статус підприємця передбачає сплату податків та пенсійних внесків, подання декларації про доходи – наслідки, що зменшують привабливість вкладення власних коштів бізнес-ангелами в інноваційні проекти [11].

Краудфандинг дозволяє залучати через Інтернет фінансові ресурси великої кількості людей (окремих спільнот, різних груп) для реалізації різноманітних ідей та проектів (здебільшого стартапів). Послуга зазвичай надається через спеціалізовані інтернет-платформи, що допомагають створювати максимально повний опис проекту або потреби у фінансуванні. Як правило, вони дозволяють використовувати вкладення у вигляді фотографій, посилань на відео, документи (бізнес-план та інше). Тут же зазначається необхідна сума для фінансування, термін, на який залучаються гроші й бажаний відсоток доходу потенційного інвестора. Якщо проект має соціальний характер, то при пожертвуваннях зазвичай вказується, що це безповоротна фінансова допомога. Нерідко такі портали просувають проекти в популярних соціальних мережах, роблять розсилання в потенційно зацікавлених групах [6].

З метою вибору необхідного інструменту фінансування інноваційного проекту можна запропонувати наступну модель: рис. 2.

Джерело: запропоновано авторами.

Рис. 2. Модель визначення необхідного інструменту фінансування інноваційного проекту

Таким чином, ефективне функціонування системи управління фінансуванням інноваційної діяльності, перш за все, має забезпечуватися відповідним підґрунтям – моделлю фінансування інноваційної діяльності підприємства, під якою розуміємо сукупність методів та інструментів фінансового забезпечення інноваційного процесу на основі використання власних, залучених ресурсів і потенціалу підприємства, а також законодавчо-нормативної бази, організаційного й інформаційного забезпечення інноваційної діяльності суб'єкта господарювання.

Висновки та пропозиції. Аналізуючи характерні особливості системи управління фінансуванням інноваційної діяльності підприємства (взаємозв'язок і взаємодія складових системи, єдність й автономність, узгодженість у часі, відповідність місії та цілям підприємства, здатність до швидкої адаптації в нових умовах, гнучкість до динамічних змін внутрішнього й зовнішнього середовища, багатофункціональність тощо), приходимо до необхідності розробки дієвої моделі управління фінансуванням інноваційної діяльності, яка має включати узгодження цілей фінансування інноваційних проектів зі стратегічними цілями суб'єкта господарювання, а саме:

- розробку інвестиційно-фінансової стратегії;
- аналіз внутрішнього середовища: виявлення потреби у фінансових ресурсах для реалізації інноваційного проекту, аналіз наявних власних фінансових ресурсів, матеріально-технічної бази, кваліфікованого персоналу та ін., а також інноваційного потенціалу підприємства;
- аналіз зовнішнього середовища: оцінку кон'юнктури ринку та дослідження умов реалізації проектів (ризик, дохідність, вартість капіталу та ін.) із подальшим прогнозуванням ситуації на ринку;
- моніторинг і аутсорсинг інноваційних проектів чи інноваційних ідей;
- формування інноваційно-інвестиційного портфеля, детальне вивчення та вибір проектів;
- планування та прогнозування: оцінку вартості альтернативних джерел фінансування, розрахунок WACC, оптимізацію структури капіталу, урахування ефекту фінансового важеля, оцінку ефективності проекту з урахуванням інфляції та ризику тощо;
- організацію процесу управління фінансуванням інноваційної діяльності: аналіз організаційного забезпечення, створення ефективної організаційної структури;
- мотивацію персоналу та партнерів: матеріальні й нематеріальні стимули, брендинг інноваційної продукції, стимулювання залучення інвестицій і венчурного капіталу, узгодження інтересів суб'єктів інноваційного процесу, імідж підприємства, гудвіл, гарну кредитну історію, корпоративну й соціальну відповідальність тощо;
- контроль: формування системи, яка б забезпечувала гнучкість управління, перехід підприємства до методів контролінгу.

Література

1. The Global Innovation Index 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Прогресс, 1989.
3. Артамонов В. Коли в Україні з'явиться краудфандинг? [Електронний ресурс] / В. Артамонов // Сайт журналу «Forbes Україна». – Режим доступу: <http://forbes.ua/opinions/1334049-kogda-v-ukraine-poyavitsya-kraudfanding>.
4. Венчурне фінансування як механізм задіяння інноваційного потенціалу підприємницького середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://econ_2014_3_7.pdf
5. Ганущак-Єфіменко Л.М. Інформаційне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств, об'єднаних у кластер / Л.М. Ганущак-Єфіменко // Актуал. проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 161–165.

6. Shcherbak V. Venture business, its types and problems of development in Ukraine / V. Shcherbak // Management. – 2017. – Issue 25. – С. 57–68.
7. Оголева Л.Н. Инновационная составляющая экономического роста / Л.Н. Оголева. – М.: ФА, 1996. – С. 88.
8. Пальчук О.І. Інноваційна економіка як основа розвитку сучасного суспільства / О.І. Пальчук // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – № 1 (69). – С. 247–252.
9. Поручник А.М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні: монографія / А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2011. – 172 с.
10. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку: монографія / за заг. ред. Т.А. Васильєвої, В.Г. Боронос. – Суми: Вид-во СумДУ, 2009. – 351 с.
11. Рузавина Е. Венчурный капитал и инновации / Е. Рузавина, Н. Шеховцова // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – № 7.
12. Шкода М.С. Активізація інноваційної політики як чинник підвищення конкурентоспроможності національної економіки / М.С. Шкода // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2016. – № 1 (95). – С. 55–63.
13. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер; пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.
14. The Global Innovation Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>.